

**Van İlinde Halk Kütüphanelerinin Diğer Bazı İllere Göre Durumu:
Karşılaştırmalı Analiz**
*Situation of Public Libraries in Van Province Compare With Some Other Provinces:
Comparative Analysis*

Hüseyin ODABAŞ

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
odabashuseyin@atauni.edu.tr

Ö Z E T

Halk kütüphaneleri toplumun eğitiminde ve aydınlanmasında söz sahibi olan önemli kuruluşlardan biridir. Her kamu kuruluşunda olduğu gibi halk kütüphaneleri de sahip olduğu olanaklar nispetince hizmet üretirler. Türkiye’de sahip oldukları olanaklar bakımından halk kütüphaneleri il ve bölge bazında eşit olanaklara sahip değildir. Eşitsizliğin doğu illerine doğru gittikçe daha da üst seviyelere çıktığı varsayılmaktadır. Çalışmanın amacı söz konusu eşitsizliğin istatistiksel veriler ışığında ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda çalışmada Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden seçilen on üç ilde halk kütüphanelerine ilişkin verilerin karşılaştırmalı analizleri yapılmaktadır. Karşılaştırmalar, Van ile diğer iller arasındaki halk kütüphaneleri arasında ve özellikle de Van nüfusuna yaklaşık eşit olan Aydın ilinin halk kütüphaneleri arasında yapılmaktadır. Yapılan analizler Van’daki halk kütüphanelerinin on üç ilin ortalamasının çok altında kaldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: kütüphane istatistikleri, yerel kütüphaneler, il halk kütüphaneleri, ilçe halk kütüphaneleri, kütüphane olanakları

A B S T R A C T

Public libraries are placed among important institutions which play role on both education and enlightenment of society. As it is case at almost all institutions, public libraries also produce services according to their sources. Public libraries in Turkey differ among each other according to opportunities they have with respect to features of place of their location. Inequalities related to opportunities are at higher level in Eastern parts of Turkey. The aim of this study is to reveal these inequalities by using statistical data. Related to this goal in this paper, there is comparative analysis of public libraries’ data gathered from thirteen public libraries from different parts of Turkey. These comparisons are made between the city of Van and other cities. Among these comparisons the one between the city of Van and the city of Aydın of which population density is similar to the city of Van have great importance. The results of statistical tests revealed that the mean of public libraries in Van is under the mean of total thirteen cities public libraries.

Keywords: library statistics, local libraries, province public libraries, district public libraries, library possibilities

I. Giriş

Kütüphaneler tarih boyunca beşeri kalkınmada başarılı olan toplumların en önemli sembollerinden biri olmuştur. Bu nedenle kütüphaneler toplumsal kalkınmanın en temel göstergelerinden biridir. Diğer bir deyişle tarihin her

döneminde toplumsal kalkınma ile kütüphaneler arasında bir neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Halk kütüphaneleri bireysel ve toplumsal yaşamın gelişmesine doğrudan katkı sağlayan birer yaşam-boyu öğrenim merkezleridir. Bu özelliğine bağlı olarak halk kütüphaneleri, ya kamu kuruluşları tarafından ya da tüzel özelliği olan sivil toplum kuruluşları tarafından kurulur, geliştirilir ve yönetilirler (Making, 2007). Türkiye’de halk kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın bağlı birer kamu kuruluşlarıdır.

Halk kütüphaneleri toplumun farklı değerlerinin tümünü kucaklayacak bir hizmet esasıyla yönetilir. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) ve UNESCO’nun ‘The Public Library Service’ adıyla ortak yayınladığı kaynakta bu ilkeye özellikle vurgu yapılmaktadır. Kaynakta halk kütüphanesi, ‘toplumun her ferдинin etnik kökeni, ulusu, yaşı, cinsiyeti, dini, dili, eğitim düzeyi, fizyolojik, ekonomik ve mesleki özellikleri dikkate alınmaksızın bilginin, enformasyonun ve düşünsel yapıtların her çeşidine eşit şekilde ulaşmasını sağlama’ amacıyla kamu hizmeti veren kuruluş olarak tanımlanmaktadır (The Public, 2001:1-2). Tanımda da ifade edildiği gibi halk kütüphaneleri herhangi bir ayırım gözetmeksizin toplumun her kesimine günlük yaşamın her alanına ilişkin bilgi hizmeti sunan kurumlardır (Ersoy, 1983:1). Bu bakımdan halk kütüphanelerinde her yaşta insana kitap ve dergi dışında daha pek çok eğitim, kültür ve dinlence türü materyalin hizmete sunulması temel amaçlar içinde yer almaktadır.

Halk kütüphanelerinin öncelikli amacı, günlük yaşamın her alanını kapsayacak şekilde birey ve grupların eğitim, bilgilenim ve kişisel gelişim gereksinimlerini karşılamak üzere çok sayıda ve türde bilgi kaynağının hizmete sunulmasıdır. Toplumun zengin bilgi, fikir ve düşünce dünyasına açılmasını sağlama nedeniyle kütüphanelerin demokratik bir toplumun oluşturulması ve geliştirilmesinde önemli rolleri vardır (McClure, Bertot and Zweizig, 1994:3). Tekrar etmek gerekirse halk kütüphanelerinin eğitime destek olma, çeşitli amaçla bilgi gereksinimi olan birey ya da gruplara bilgi sağlama ve yaşam boyu öğrenimin hayat bulmasına katkı sağlama gibi üç temel amacı bulunmaktadır.

Eğitim Hizmetlerinde Halk Kütüphanelerinin Rolü

Örgün, web tabanlı, resmi, yarı resmi ya da özel eğitim sisteminin hangisi olursa olsun bir halk kütüphanesi herhangi bir eğitim sistemi içindeki bütün öğrencilerin bilgi gereksinimlerini karşılama görevini yürütür (PULMAN, 2002:40; Sertoğlu, 1960:89). Yaşamları boyunca insanlar örneğin ortaöğretim, lise ve üniversite gibi resmi eğitim sistemlerinde ya da çeşitli nedenlerle aldıkları yarı resmi ve özel eğitim sistemleri içinde bilgiye gereksinim duyabilirler. Üstelik bilişim teknolojilerinin etkileri ile dijitalleşen ve küresel bir köy haline gelen dünyada bilginin hızla güncelliğini yitirmesi ve bireylerin son derece fazla bilgi ile karşı karşıya kalınması daha nitelikli halk kütüphanelerine ve nitelikli hizmetlere duyulan gereksinimi daha da ön plana çıkarmaktadır. Zira her bireyin güncel kitap ve kitap dışı materyali ayrı ayrı edinmemesi

gerçeği nitelikli ve çok sayıda halk kütüphanesine duyulan gereksinimi zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda bireyin milyonlarca bilgi kaynağı arasından nitelikli bilgiye erişebilecek donanıma sahip olamaması ise nitelikli halk kütüphanecilerinin varlığını zorunlu kılmaktadır.

Bilgi Gereksinimini Karşılamada Halk Kütüphanelerinin Rolü

Bilgi kaynaklarında erişimde fırsat eşitliği temel bir insan hakkıdır ve bu nedenle toplumun her ferdi bilgiye eşit şekilde erişmek zorundadır. Bu açıdan herkesin özgürce yararlanabileceği bir kamu kurumu olan halk kütüphaneleri bilgi kaynaklarının toplanması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulmasının yanı sıra bu kaynakların geniş çevrelerce ulaşılabilir olmasını sağlamak gibi önemli bir görevi de yerine getirir (Uysal, 1986:40).

Halk kütüphaneleri bu görevi tam olarak yerine getirebilmek için yalnızca ulusal değil, uluslar arası ve yerel kaynakların da toplanmasını sağlamalıdır. Yerel düzeyde derleme yapabilen halk kütüphaneleri içinde bulunduğu yerleşim yerinin tarihine ışık tutacak materyallere sahip olması nedeniyle kütüphane özelliğinin yanı sıra yerel düzeyde bir arşiv özelliği de kazanır.

Bilgi kaynaklarının hızla artmasına ve bilgi erişim tekniklerinin temelden değişmesine neden olan bilişim teknolojileri halk kütüphanelerini ve burada sunulan hizmetleri de derinden etkilemiştir. Bilgi, bireysel ve toplumsal gelişimin önemli yapıtaşlarından biridir ve bilgi teknolojileri bilgiye erişimde yararlanılması gereken en temel araçlardan biri durumundadır. Hızla büyümesine rağmen dünyanın önemli bir bölümü bilgiye eşit şekilde erişebilme olanağına sahip değildir. Bu tür eşitsizlikler aynı ülke içindeki farklı bölgeler arasında da yaşanabilmektedir. Halk kütüphaneleri tam da bu nokta hayati bir rol üstlenmektedirler. Halk kütüphanelerinin, temel insan haklarından biri olan bilgi erişimde fırsat eşitsizliğini en asgari düzeye indirmek gibi toplumsal bir sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk günümüzde hem geleneksel hem de dijital bilgi kaynakları ile sağlanmalıdır. Ancak bu iki tür kaynak arasında gelenekselden dijitalle doğru yaşanan hızlı dönüşüm halk kütüphanelerinin koleksiyon, bütçe ve personel politikasına da yansımalıdır. Halk kütüphaneleri çeşitli nedenlerle bilişim teknolojileri ve bilişim hizmetlerinden yararlan(a)mayan her kesime bilgi toplumu ile buluşmalarını sağlayacak olanaklar sunmalıdır.

Son yıllarda E-Dönüşüm Türkiye Projesi çerçevesince internet erişim merkezlerinin bazı yerleşim birimlerinde halk kütüphanelerinde oluşturulması halk kütüphaneciliğimiz açısından sevindirici bir gelişmedir. Ancak erişim merkezlerinin bütünüyle halk kütüphanelerinde oluşturulması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Bireysel Gelişimi Desteklemede Halk Kütüphanelerinin Rolü

Bireysel yaratıcılığı geliştirmek ve teşvik etmek, kalkınmanın ön koşullarından biridir. Bunun için toplumun, enformasyon, bilgi ve düşünsel

ürünlere sınırsız şekilde erişilmesi gerekir. Halk kütüphaneleri zengin ve farklı türde bilgiyi çeşitli bilgi kayıt ortamları aracılığıyla topluma ulaştırarak bireysel gelişim merkezleridir. Halk kütüphanelerinin insanların günlük yaşamlarını daha bilinçli sürdürmelerini sağlamak ve dolayısıyla bireyden topluma doğru uzayan ilerlemeye katkıda bulunmak gibi sosyal bir işlevi vardır. Örneğin, halk kütüphanelerinde temel yaşam becerileri ya da yaygın hastalıklar konusunda düzenlenen eğitim programları, her yaşta insanın genel sağlık bilgisini artıracak ve toplumun daha eğitilmiş olmasını sağlayabilecektir. Benzer şekilde okuma-yazma oranının düşük olduğu ya da düzenli bir okuma alışkanlığının olmadığı yerleşim yerlerinde halk kütüphanelerinin okuma yazma ya da okuma alışkanlığı becerisi kazandırmaya yönelik kurslar düzenlemesi, bu kurumların bireysel gelişimi destekleyen birer yaşam boyu öğrenme merkezleri olduğuna işaret etmektedir (The Public, 2001:17). Bu yönüyle halk kütüphaneleri toplumun her ferдинin yaşamın herhangi bir kesitinde ilgi duydukları alanlarda eğitim almasını sağlayarak, toplumun sosyal kalkınmasına katkı yapabilmektedir (PULMAN, 2002:4).

Halk kütüphanelerinin sahip olduğu bütün bu özellikler, söz konusu kurumların toplumda merkez-taşra, eğitilmiş-eğitimsiz, zengin-fakir ayrımının ve cinsiyet, etnik ve dini farklılıklar arasındaki derin uçurumun azaltılmasına katkı sağlayan önemli bir işleve sahip olduklarını göstermektedir. Bu bakımdan halk kütüphanelerinin kullanıcıların her türlü bilgi gereksinimini karşılayacak çeşitli formatlarda hazırlanmış zengin ve güncel kaynaklarla donatılması sağlanmalıdır. Bölgesel, kültürel ve eğitimsel farklılıkları azaltma göreviyle kurulan halk kütüphanelerinin bizzat kendisi farklılıklara konu olmaktan çıkartılmalıdır. Bu nedenle halk kütüphanelerinin ülke sınırlarındaki her yerleşim yerine eşit oranda hizmet götürmesi sağlanmalıdır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Türkiye'nin bazı illerindeki halk kütüphanelerinin ne tür ve düzeyde olanaklara sahip olduğu ortaya konacak ve aralarındaki olanak eşitsizlikleri saptanacaktır.

II. Uygulama

A. Hipotez

Türkiye'de halk kütüphaneleri arasında sahip olunan olanaklar yönüyle önemli farklılıkların yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bu doğrultuda çalışmanın hipotezleri şunlardır:

--Bir kamu kuruluşu olan halk kütüphanelerinin il düzeyinde sahip oldukları olanaklar eşit değildir.

--Olanak paylaşımında yaşanan eşitsizlik yılların birikimi ile il düzeyinde halk kütüphaneleri arasında derin uçurumların doğmasına neden olmuştur.

B. Veriler

Çalışmada analizi yapılan kütüphane verileri 31 Aralık 2008 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden

Bilgi Edinme Kanunu çerçevesince sağlanmıştır. Söz konusu veriler 2008 yılına ait göstergelerdir. Toplam otuz yedi sayfadan oluşan istatistiksel veriler içinde Artvin, Aydın, Balıkesir, Bitlis, Çanakkale, Erzurum, Giresun, İzmir, Muğla, Ordu, Rize, Trabzon ve Van illerinin il ve ilçe merkezlerindeki halk kütüphanelerine sahip olduğu olanakları göstermektedir. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nden elde edilen veriler şu konuları kapsamaktadır:

- İl ve ilçe halk kütüphanelerinin kitap, dergi, ödünç verilen materyal, kullanıcı ve üye sayıları,
- CD, disket, DVD, video kaseti, afiş, atlas, harita, mikrofilm, nota, plak, teyp kaseti, Braille kitap, slayt ve satranç takımından oluşan kitap dışı materyalin il ve ilçe halk kütüphanelerine göre dağılımı,
- İlköğretim, ortaöğretim, lise, ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarından mezun olan personel sayısı,
- 2008 yılı içinde gönderilen toplam ödenek miktarının illere göre dağılımı*,
- Gezici kütüphane sayıları,
- Hizmet verilen binaların alanı,
- Personel ve kullanıcılar için tahsis edilen PC, yazıcı ve fotokopi makinesi miktarı,
- İnternet salonu olup olmadığı ve varsa bu hizmet için ayrılan PC sayıları.

İller ve ilçelere ilişkin nüfus verileri ise İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün Adrese Dayalı Kayıt Sistemi'nden elde edilmiştir. Nüfus verileri 2007 yılında yapılan sayım sonuçlarını yansıtmaktadır.

C. Yöntem

Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin ülkenin her bölgesine eşit oranda ulaştırılmadığı bilinen bir gerçektir. Bu varsayımdan hareketle çalışmada genel olarak Van il merkezi ve ilçelerindeki toplam on halk kütüphanesinin sahip olduğu olanaklar değerlendirilmekte ve diğer bazı illerin olanakları ile karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırmalar, Van İl Halk Kütüphanesi, Bahçesaray, Çaldıran, Edremit, Erciş, Gürpınar, Muradiye, Özalp ve Saray ilçelerindeki ilçe halk kütüphaneleri ile Aydın, Muğla, İzmir, Çanakkale, Balıkesir, Artvin, Rize, Trabzon, Ordu, Giresun, Bitlis ve Erzurum illerindeki halk kütüphaneleri arasında yapılmaktadır. İller arasındaki eşitsizliğin boyutunu daha iyi ifade edebilmek için çalışmada nüfusu birbirine yakın olan Van ile Aydın ili ve ilçeleri arasında da karşılaştırmalar yapılmış ve ilçe düzeyinde verisi bulunan üç alana ilişkin özet tablolar oluşturulmuştur.

Karşılaştırmalar 2007 ve 2008 yılına ilişkin kitap, süreli yayın, gezici kütüphane dermesi, kullanıcı, üye, ödünç materyal, bütçe, personel miktarı ve

---

* İllere gönderilen ödenek, cari ve yatırım bütçesinin her ikisini de içermektedir. 20 Mart 2009 tarihinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Bütçe Şubesi Müdürlüğü ile yapılan görüşmede çalışmada kullanılan bütçenin tamamına yakınının yayın alımı için harcandığı belirtilmiştir.

nitelikleri üzerinde yapılmaktadır. Karşılaştırma ve analizlerin değerlendirilmesi sürecinde SPSS yazılımının 11.5 sürümünden yararlanılmıştır. Bulguların sağlıklı sonuçlar verebilmesi için kütüphanelere ilişkin her bir unsur, il ve ilçelerin nüfusları ile orantılanmıştır. Bulgular il bazında ayrı ayrı özet tablolar halinde sıralanmaktadır. Aynı zamanda birden çok faktörün birbiri ile etkileşimini ortaya çıkarabilmek için bazı bulgular üzerinde 'korelasyon analizi' yapılmıştır. Bu analizlerde veriler arasındaki korelasyon Pearson testi ile ölçülmüştür. Pearson testi, birbiri ile anlamlılık ilişkisi olabileceği düşünülen iki farklı bulgu türünün artan ya da eksilen şekilde anlamlılığa sahip olup olmadığını ortaya koymaktadır. Pearson testi, her bir ilçeye ilişkin bütün verilere sahip olunan bulgular üzerinde uygulanabilmektedir. Bu nedenle test, sadece ilçe düzeyinde verisi bulunun kitap, kullanıcı ve üye sayısı üzerinde uygulanabilmektedir. Diğer veriler sadece il düzeyinde sahip olunan diğer veriler ise özet tablo olarak verilmiştir.

Sonuçlar, il bazında halk kütüphaneleri arasındaki olanak eşitsizliklerinin saptanmasını sağlayacak ve bu alanda gelecek yıllarda atılması gereken adımlara yön verecektir.

C. Uygulama Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde toplam on üç ilin ve ilçelerin nüfusları ile bu yerleşim yerlerinde hizmet veren kütüphanelerin niceliksel özelliklerine ilişkin genel verilere yer verilmektedir. Daha sonra derme, bütçe, personel ve kullanıcı sayıları ile kütüphanelerin alanı, hizmetleri ve olanakları temelinde il ve ilçe kütüphanelerinin karşılaştırmaları yapılmaktadır*.

Tablo 1'de ilk olarak on üç ilin nüfusu listelenmektedir. Daha sonra kütüphanesi olan yerleşim merkezlerinin toplam nüfusları verildikten sonra il merkezinde ve ilçelerde hizmet veren toplam kütüphane sayıları sıralanmaktadır. Aynı tabloda iller arasındaki kütüphane olanağı farkını belirgin şekilde ortaya koyabilmek için illerdeki toplam kütüphane sayısı ile nüfus arasında orantısal değerlere yer verilmektedir. İllerde hizmet veren gezici kütüphanelerin varlığı ve niteliğine ilişkin verilerle birlikte gezici kütüphanelerin hizmet verdiği yerleşim yeri sayısı hakkında veriler de aynı tabloda gösterilmektedir.

On üç ildeki kütüphane sayısı ortalama 17'dir. Yerleşim yerlerinde kütüphane sayısının nüfusa orantılı olarak artması beklenen bir durumdur, ancak dördüncü sütunda sıralanan veriler durumun böyle olmadığını göstermektedir. Tabloda da görüldüğü gibi on bin nüfus başına düşen kütüphane ortalaması 0,49'dur. Bu ortalamaya göre Van ili Türkiye'nin dört bölgesinden alınan veriler içinde İzmir'den son sırada yer almaktadır. Van ilinde ortalama on üç ilin ortalamasından yaklaşık iki buçuk kat daha düşüktür. Aynı tabloda on üç il arasında çalışır durumda sadece beş ilde birer gezici

* Kullanıcı ve üye sayısı dışında değerlendirmeye alınan diğer bütün unsurlar 2008 yılına ait verilerdir.

kütüphane aracı olduğu ve bunların tümünün on beşin üstünde yerleşim yerine hizmet vermekte olduğu görülmektedir. Diğer illerden dördünde gezici kütüphane aracı bulunmamakta, dördünde ise araç bulunduğu halde çeşitli nedenlerle hizmet verilememektedir.

Tablo 1: İllere ve kütüphanelere ilişkin nicel veriler

İller	(1) Nüfus	(2) Kütüphanesi Olan Şehir Merkezlerinin Toplam Nüfusu	(3) Kütüphane Sayısı	(4) Kütüphane Sayısı / Nüfus (x10.000)	(5) Gezici Kütüphanenin Varlığı ve Niteliği*	(6) Gezici Kütüphanelerin Ziyaret Noktası Sayısı
Artvin	168.092	81.427	8	0,98	B	.
Aydın	946.971	486.400	17	0,35	C	.
Balıkesir	1.118.313	619.706	23	0,37	C	.
Bitlis	327.886	179.260	7	0,39	A	18
Çanakkale	476.128	221.894	11	0,50	B	.
Erzurum	784.941	460.689	21	0,46	A	19
Giresun	417.505	224.327	15	0,67	A	33
İzmir	3.739.353	3.122.792	44	0,14	A	17
Muğla	766.156	290.309	12	0,41	B	.
Ordu	715.409	380.765	19	0,50	A	28
Rize	316.252	197.167	17	0,86	C	.
Trabzon	740.569	380.187	20	0,53	C	.
Van	979.671	484.726	10	0,21	B	.
Ortalama			17,23	0,49		

* 5. sütunda

A 'çalışmakta olan gezici bir kütüphane vardır',

B 'gezici kütüphane vardır ancak hizmet vermemektedir' ve

C 'gezici kütüphane yoktur' anlamına gelmektedir.

Çalışmanın bu bölümünden sonra karşılaştırma ve değerlendirmelere kütüphanelerin derme, bütçe, kullanıcı, personel, alan ve teknolojik olanaklar üzerinden devam edilecektir.

a. Derme

Derme, bir kütüphanenin en önemli unsurlarından biridir. Zira nitelikli derme kütüphanenin okuyucu sayısına doğrudan etki edebilecek bir güce sahiptir. Buna karşın güncel olmayan, sınırlı konuda ve nüfusa oranla az sayıda kaynaklarla hizmet veren kütüphanelerin okuyucu sayısı da az olmaktadır. Bir halk kütüphanesinin dermesi çocuk, genç, orta ve ileri yaş grubunun istekleri göz önünde bulundurularak oluşturulmalıdır. Örneğin bu istekler bilim, sanat, aktüel ve spor konuları gibi çok sayıda konuyu kapsayacak yayınlar olabilir. Benzer şekilde dergi ve süreli yayınlar gibi temel yayın türlerinin dışında görsel-işitsel bilgi kaynaklarının da hizmete sunulması sağlanmalıdır. Örneğin bilim, kültür, eğitim ve eğlence içerikli kaset ve disklerin artık halk kütüphanelerinde daha üst düzeyde hizmete sunulması gerekmektedir.

Bu bağlamda on üç ilde hizmet veren kütüphanelerin il nüfuslarına oranla sahip oldukları toplam kitap, süreyi yayın ve kitap dışı materyal miktarları Tablo 2'de listelenmektedir.

Tablo 2: Kitap, süreli yayın, kitap dışı materyal ve ödünç materyal ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1)	(2)	(3)	(4)
	Toplam Kitap / Nüfus (x100)	Toplam Süreli Yayın / Nüfus (x100)	Toplam Kitap Dışı Materyal / Nüfus (x100)	Toplam Ödünç Alınan Kitap / Nüfus (x100)
Artvin	118,05	0,147	0,50	27,74
Aydın	53,04	0,068	0,27	22,66
Balıkesir	56,56	0,071	0,45	16,39
Bitlis	40,05	0,078	0,00	16,28
Çanakkale	55,32	0,086	0,51	19,65
Erzurum	60,55	0,061	0,27	14,35
Giresun	61,92	0,115	0,21	28,97
İzmir	10,44	0,015	0,27	4,21
Muğla	56,74	0,074	0,31	29,16
Ordu	49,69	0,068	0,16	20,36
Rize	75,92	0,105	0,32	24,81
Trabzon	46,63	0,062	0,16	13,46
Van	16,98	0,024	0,17	4,89
Ortalama	53,99	0,074	0,27	18,68

İlk sütunda illerde yüz kişi başına düşen kitap miktarının ortalama 54 olduğu, buna karşın Van ilinde bu oranın ortalamaya göre yaklaşık dört kat daha düşük olduğu görülmektedir. Kendisi ile yaklaşık aynı nüfusa sahip Aydın ilinde yüz kişi başına düşen kitap miktarının 53 olduğu göz önünde bulundurulduğunda Van'da nüfus başına düşen kitap miktarının son derece kısıtlı olduğu düşünülebilir. Benzer durum abone olunan süreli yayın sayısında da gözlemlenmektedir. On üç ilde kütüphanelere sağlanan süreli yayın ortalaması yüz kişi başına 0,074'tür. Buna karşın İzmir'den sonra Van'da ortalamanın yaklaşık üç katı kadar düşük bir abonelik miktarına ulaşıldığı görülmektedir. Aydın ilinde kütüphanelere giren süreli yayın miktarı ise Van kütüphanelerinin yaklaşık üç katı kadar fazladır. Kitap dışı materyalin nüfus üzerindeki payına bakıldığında da iller arasında önemli miktarda farklılığın olduğu görülebilmektedir. Örneğin on üç ilde yüz kişi başına düşen kitap dışı materyal sayısı ortalama 0,27 iken, Bitlis, Ordu ve Trabzon'dan sonra en düşük değer Van kütüphanelerinde yaşanmaktadır. Diğer bir deyişle Van'ın Çanakkale, Artvin ve Balıkesir'e oranla oldukça düşük değerlere sahip olduğu görülmektedir. Son sütunda ise illerde yüz kişi başına düşen toplam ödünç kitap sayısı yer almaktadır. İlk üç sütunda nüfus başına kitap, süreli yayın ve kitap dışı materyal sayısının Van ilinde genellikle diğer illerin altında kalmasının doğal bir sonucu olarak kütüphanelerden alınan ödünç kitap miktarı bakımından da Van kütüphaneleri diğer illerin en altında bir değere sahiptir. İzmir'in de ortalamanın çok altında kaldığı görülmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi İzmir Büyükşehir Belediyesi, özel teşebbüs kütüphaneleri ve diğer kamu kuruluşlarının kütüphaneleri ile İzmir'de kütüphane olanaklarının bu değerlerin çok üstünde olduğu unutulmamalıdır.

Van ve Aydın ilinin ilçe nüfusları ile ilçe kütüphanelerinde hizmete sunulan kitap miktarı arasındaki ilişkinin durumunu görebilmek için iki değişken

arasında Pearson testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır. Tablo 3: Van ve Aydın illerinin ilçelerinde nüfus ve kütüphanelerdeki kitap sayısı arasındaki ilişki

İller	İlçe nüfusu ve kütüphanelerdeki kitap sayısına göre Pearson testi	
	Pearson Korelasyon	Sign.
Van	.710	.074
Aydın	.874**	.000

** Correlation is significant at the $p<0.05^*$, $p<0.01^{**}$, $p<0.000^{***}$ level (2-tailed)

Pearson testine göre Van ilinin ilçe nüfusu ile ilçelerde kütüphanelerin sahip olduğu kitap miktarı arasında anlamlı bir ilişki yoktur, buna karşın Aydın'ın ilçelerinde iki değişken arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Diğer bir ifade ile test sonuçları Aydın ilinin ilçelerinde nüfus arttıkça kütüphanelerdeki kitap sayısının da nüfusa oranla arttığını ($p<0.001$), buna karşın Van'ın ilçelerinde iki değişkenin artış oranında bir standardın bulunmadığını göstermektedir ($p>0.074$). Buna göre Van ilinde ve ilçelerindeki kütüphanelerin kitap sayıları ile yerleşim yerlerinin nüfuslarının artış eğilimi arasında paralellik bulunmamaktadır ve bu durum Van'ın kütüphaneleri arasında bile derin uçurumların yaşandığını göstermektedir.

b. Bütçe

Bütçe bir kütüphanenin gelişimine doğrudan katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Halk kütüphanelerinde bilgi kaynakları, güncel olaylar, gelişmeler ve gereksinimler karşısında bulunduğu bölgenin bütün bilgi ihtiyacını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Bu nedenle halk kütüphanelerine sağlanan bütçenin yerleşim yerinin bütün bilgi gereksinimi karşılayacak şekilde planlanması gerekmektedir. Genellikle bir halk kütüphanesinin bütçesi,

--ulusal ve yerel düzeyde yayınlanan kitap, süreli yayın ve kitap dışı materyal sayısına,

--bilgi teknolojilerinden yararlanma durumuna,

--hizmet verilen nüfusa,

--kullanım oranına,

--kültürel ve dil çeşitliliğine,

--kullanıcının yaş, statü, cinsiyet ve engellilik özelliklerine ve

--bina ve personelin durumuna göre planlanır. Bütçe planlamasında kütüphanelerin, yerleşim yerlerinin ve çevresel etkenlerin göz ardı edilmesi, hizmetlerin sürdürülebilir bir düzen içinde yürütülmesi engel oluşturacaktır.

Tablo 4'te 2008 yılında Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından halk kütüphanelerine tahsis edilen bütçenin yerleşim yerlerinin nüfusuna ve buralardaki her bir kütüphaneye düşen oranları gösterilmektedir.

Tablo 4: Kütüphanelerin bütçeleri ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1)	(2)
	Bütçe / Nüfus (x10) TL	Bütçe / Kütüphane Sayısı TL
Artvin	5,65	57.544
Aydın	1,75	50.202
Balıkesir	1,48	39.951
Bitlis	2,88	73.763
Çanakkale	2,65	53.490
Erzurum	1,92	42.085
Giresun	3,32	49.607
İzmir	0,54	38.542
Muğla	1,90	45.926
Ordu	1,94	38.802
Rize	3,19	37.021
Trabzon	2,43	46.215
Van	1,13	54.995
Ortalama	2,36	48.319

Görüldüğü gibi on üç ilin bütçe ortalaması kişi başına 2,36 TL'dir. Artvin iline ödenen bütçe İzmir'e oranla yaklaşık on, Van'a oranla beş kat daha fazladır. İllere ödenen bütçenin gerçekte ilçe halk kütüphanelerine ne oranda pay edildiği bilinmemekle birlikte Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğünce sağlanan verilerden il bütçelerinin illerdeki her bir kütüphaneye ne oranda düştüğü bulgusuna erişilebilmiştir. Bu bulgular tablonun ikinci sütunda sıralanmaktadır. İllerde kütüphane başına düşen miktarın diğer verilerde olduğu gibi derin uçurumlara neden olmaması bütçe paylaşımının illerdeki kütüphane sayısına göre planlandığı izlenimini vermektedir. Ancak gerçekte bütçe paylaşımının kütüphanelerin hizmet verdiği nüfusa oranla yapılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

c. Personel

Tıpkı diğer unsurlar gibi nicel ve nitel açılardan personel yeterliliği de kütüphane yönetimi ve işletiminde dikkatle planlanması gereken önemli bir etkidir. Kütüphanede hizmetlerin aksamadan sürdürülmesi için yeterli sayıda personeli istihdam edilmesi elbette bir zorunluluktur. Bununla birlikte halk kütüphanelerinde yüksek kaliteli hizmetlerin verilmesinde yüksek eğitilmiş personele duyulan ihtiyaç da en az nicel yeterliliğe ulaşmak kadar önemlidir. Aynı zamanda kütüphane yöneticilerinin kütüphane politikası, işletimi ve yönetimi alanında yüksek öğrenim formasyonuna sahip olmaları sağlanmalıdır.

Tablo 5'te on üç ilde kütüphanelerde çalışmakta olan üniversite mezunu kütüphanecilerin, herhangi bir yüksek öğrenim programından mezun personelin ve toplam personelin nüfusu karşılama oranlarına ilişkin veriler yer almaktadır. On üç ilin tamamında kütüphanecilik formasyonuna sahip personel bulunmaktadır. Bunlar arasında sadece İzmir'de yüksek lisans mezunu bir kütüphaneci bulunmaktadır.

Tablo 5: Kütüphaneci, yüksekokul mezunu personel ve toplam personel ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1) Kütüphaneci / Nüfus (x10.000)	(2) Yüksekokul Mezunu Personel / Nüfus (x10.000)	(3) Toplam Personel / Nüfus (x10.000)
Artvin	0,98	1,23	2,82
Aydın	0,14	0,64	1,15
Balıkesir	0,10	0,32	0,74
Bitlis	0,45	0,28	0,89
Çanakkale	0,09	0,59	1,13
Erzurum	0,11	0,17	0,65
Giresun	0,27	0,71	1,20
İzmir	0,01	0,15	0,31
Muğla	0,10	0,52	0,86
Ordu	0,03	0,32	0,79
Rize	0,25	0,51	1,42
Trabzon	0,11	0,26	0,82
Van	0,10	0,14	0,39
Ortalama	0,21	0,44	1,01

On üç ilde halk kütüphanelerinde çalışan üniversite mezunu kütüphanecilerin on bin kişilik nüfus içindeki payı 0,21'e karşılık gelmektedir. On üç ilin ortalamasına göre kırk yedi bin insana ortalama bir kütüphaneci tarafından hizmet verilirken Van'da bir kütüphaneci başına düşen nüfus 100.000'dir. Buna karşın Artvin'de bir kütüphanecinin hizmet verdiği nüfus 10.000'dir. On üç il genelinde herhangi bir yüksek öğretim programından mezun olan bir personelin on bin kişilik nüfus içindeki payı ise 0,44'tür. Diğer bir deyişle on üç ilde yüksek tahsilli kütüphane personeli başına yaklaşık 22.000 kişilik bir nüfus düşerken, bu oran Van'da 70.000'dir. Benzer orantısal sonuçlar Aydın'da yaklaşık 15.500 ve Artvin'de 8.100'dür. Bu sonuçlar Van ile Aydın arasında önemli bir farkın bulunmadığını, ancak Artvin ile arasında yaklaşık on katlık bir farkın ortaya çıktığını göstermektedir. On üç il genelinde on bin kişilik nüfus başına düşen toplam personel ortalaması ise 1,01'dir. Diğer bulgular da olduğu gibi burada da Van kütüphanelerinin ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Van'ın bu değeri, Artvin, Aydın, Çanakkale, Rize ve Giresun illerine oldukça düşük kalmaktadır. Zira Artvin'de kütüphanede çalışan herhangi bir personel başına 3.533, Aydın'da 8.695 kişilik nüfus düşerken, Van'da bu sayı 25.641'dir.

d. Kullanıcı

Daha önce de ifade edildiği gibi halk kütüphaneleri yaş, ırk, cinsiyet, din, uyruk, dil ve sosyal statü farkı gözetmeksizin herkese hizmet veren kuruluşlardır. Aynı zamanda işsizler, evsizler, mülteciler ve tutuklular gibi toplumsal dışlanma riski taşıyan bütün gruplara da koşulsuz hizmet veren kamu kurumlarıdır (PULMAN, 2002:13). Halk kütüphaneleri için oluşturulan politikalar ve yasal düzenlemeler ülkenin bütün bölgelerini eşit şekilde kapsamalıdır. Aynı zamanda halk kütüphanesi sistemi ulusal, bölgesel,

araştırma ve özel kütüphaneleriyle olduğu kadar okul ve üniversite kütüphaneleri ile de ilişki ağı kuracak şekilde geliştirilmelidir. Toplumun bütün kesimine koşulsuz şekilde bilgi hizmeti sunan ve aynı zamanda kullanıcılarını çeşitli sosyal aktivitelerle destekleyen halk kütüphanelerinin kullanıcı ve üye sayılarında da hizmetlere paralel biçimde artış olması beklenir bir durumdur.

Tablo 6'da on üç ilde hizmet veren kütüphanelerin 2007 yılında kullanıcı ve üye sayıları ile kütüphanesi olan yerleşim yerlerinin nüfus toplamları arasındaki ilişkilere ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 6: Kütüphane kullanıcısı ve üyesi ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1)	(2)
	Kullanıcı Sayısı / Nüfus (%)	Üye Sayısı / Nüfus (%)
Artvin	119,54	5,53
Aydın	78,44	1,37
Balıkesir	63,79	1,27
Bitlis	105,18	1,24
Çanakkale	76,61	1,66
Erzurum	93,90	1,55
Giresun	153,88	4,66
İzmir	11,60	0,37
Muğla	81,17	2,30
Ordu	81,41	1,61
Rize	67,54	2,46
Trabzon	70,89	2,08
Van	34,39	0,77
Ortalama	79,87	2,06

2007 yılında on üç ilde halk kütüphanelerinden yararlanan kullanıcı sayısının nüfusa oranı ortalama % 79,87'dir. Kütüphanelere yapılan üyelik miktarı ise nüfusa oranla ortalama % 2,06'dır. Van ilinde kullanıcı sayısının İzmir'den sonra en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. Van ve Aydın arasındaki toplam kullanıcı sayısı arasında ise yaklaşık iki katlık fark bulunmaktadır. 2007 yılında kütüphanelere yapılan üyeliğin Artvin'de en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna karşın bulgular kullanıcı oranlarına benzer şekilde İzmir'den sonra en az üyeliğin yine Van ilinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7'de Van ve Aydın illerinin ilçelerinde 2007 yılı içinde kütüphanelerden yararlanan kullanıcı sayısı ve kütüphanelere yapılan üyelik miktarı ile ilçe nüfusu arasındaki ilişkinin boyutunu ortaya koyan Pearson testi sonuçları yer almaktadır.

Pearson testi, Van'ın ilçelerinde nüfus ile kullanıcı sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koyarken ($p>0,492$); Aydın'da iki değişkenin istatistiksel olarak görece düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir ($p<0,029$). Diğer bir ifade ile Van'ın ilçelerinde kullanıcı sayısındaki artış ile nüfus arasındaki artış arasında paralellikten söz edilemezken, Aydın'da bunun tam tersi bir durum yaşanmaktadır. İlçe nüfusları ve üye sayıları arasında yapılan test ise benzer şekilde her iki ilde zıt sonuçların olduğunu göstermektedir. Aydın'ın ilçelerinde nüfus ile kütüphane üye sayıları

arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki gözlemlenirken ($p < 0,005$), Van'da tam tersi bir sonuç ortaya çıkmaktadır ($p > 0,858$). Sonuçlar, Van'ın ilçelerinde kütüphane üye sayıları ile ilçe nüfusları arasında paralellığın olmadığını ortaya koymaktadır. Genel olarak bulgular, kullanıcı ve üye sayısının Van'ın ilçelerinde nüfus ile paralel şekilde artmadığına, buna karşın Aydın'da belli bir standarda ulaşıldığına işaret etmektedir.

Tablo 7: Van ve Aydın illerinin ilçelerinde kullanıcı ve üye sayısı ile nüfus arasındaki ilişki

İller	İlçe nüfusu ve kullanıcı sayısına göre Pearson testi		İlçe nüfusu ve üye sayısına göre Pearson testi	
	Pearson Korelasyon	Sign.	Pearson Korelasyon	Sign.
Van	.354	.492	-.142	.858
Aydın	.546*	.029	.670**	.005

** Correlation is significant at the $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.000^{***}$ level (2-tailed).

e. Kütüphane Alanı

Kütüphane binaları, kütüphane hizmetlerinin niteliğine doğrudan etki eden önemli bir unsurdur. Zira nitelikli kütüphane binalarının personelin performansına, kullanıcıların yararlanma düzeyine ve dolayısıyla verilen hizmetlere doğrudan etki ettiği bilinen bir gerçektir. Şüphesiz bir kütüphane binasının nitelikli olup olmamasını belirleyen çok sayıda etken bulunmaktadır. Bunlar personel, kullanıcı ve koleksiyon arasındaki iş süreci döngüsünün en yüksek performansla işletilmesini sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Örneğin okuma ve çalışma birimleri, danışma, görsel-işitsel ve süreli yayın bölümleri, çocuk alanları, vestiyer, tuvalet, fotokopi ve kantin gibi bir halk kütüphanesi içinde yer alması gereken bütün birimlerin kütüphanenin hizmet gereksinimlerini karşılayacak özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kuşkusuz alan da bir kütüphane binasının niteliğini belirleyen temel unsurlardan biridir. Kütüphane binaları hizmet verilen yerleşim yerlerinin potansiyel kullanıcı sayıları göz önünde bulundurularak planlanmalıdır. Planlamanın bu doğrultuda yapılması aynı zamanda personel ve derme miktarının da dikkate alınmasını sağlayacaktır.

Tablo 8'de on üç ilde halk kütüphanelerinden yararlanan kullanıcılar ve kütüphanesi bulunan yerleşim merkezlerinin toplam nüfusu ile kütüphanelerin toplam alanı arasında karşılaştırma sonuçları yer almaktadır.

2007 yılı verilerine göre on üç il genelinde kütüphanelerde yüz kullanıcı başına ortalama 1,92 m²'lik bir alan düşmektedir. Van iline ilişkin çıkan değer 2007 yılında kütüphanelerden yararlanan kullanıcılar lehine bir durum arz ettiği düşünülebilir. Ancak on üç il arasında İzmir'den sonra nüfusuna oranla kullanıcı sayısı en düşük olan ilin Van olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Tablo 6). Bu nedenle kütüphane alanına ilişkin asıl gerçek değerlendirme sonucunu ikinci sütündeki kütüphane alanı ve nüfus arasındaki karşılaştırma bulguları vermektedir. Buna göre on üç ilin genel ortalaması yüz kişilik nüfus başına 1,40 m²'dir. Bu değerlendirmeye göre Van yüz nüfus başına 1,02 m²'lik

değerle İzmir ve Trabzon'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Aynı zamanda il bazında kendi ile eşit nüfusa sahip Aydın iline göre yaklaşık % 30 daha küçük kütüphane alanına sahiptir. Ancak sahip oldukları alan bakımından Van'daki halk kütüphaneleri on üç ilin ortalamasına oranla çok alt bir düzeyde değildir

Tablo 8: Kütüphane alanı ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1)	(2)
	Kütüphane Alanı / Kullanıcı Sayısı (x100) m ²	Kütüphane Alanı / Nüfus (x100) m ²
Artvin	1,82	2,18
Aydın	1,83	1,44
Balıkesir	2,09	1,33
Bitlis	1,32	1,39
Çanakkale	1,51	1,16
Erzurum	1,29	1,21
Giresun	1,54	2,37
İzmir	2,69	0,31
Muğla	1,44	1,17
Ordu	1,67	1,36
Rize	3,55	2,40
Trabzon	1,31	0,93
Van	2,98	1,02
Ortalama	1,92	1,40

f. Teknolojik olanaklar

Her organizasyon sahip olduğu olanaklar nispetince hizmet üretir. Benzer durum bir kamu kuruluşu olan halk kütüphaneleri için de söz konusudur. Halk kütüphaneleri halkın teknolojik olanaklardan mahrum kalmasını ve toplumsal dışlanma kısırcısından kurtulmasını sağlayacak olanaklarla donatılmalıdır (PULMAN, 2002:7). Zira ülkedeki her ferдин bilgi kaynaklarına eşit şekilde erişebilmesi devletin vatandaşına sağlaması gereken bir toplumsal görevdir. Bunun için halk kütüphanelerinin halkın internetten olabildiğince yararlanabileceği şekilde bilişim teknolojileri ile donatılması sağlanmalıdır.

Tablo 9'da on üç ilde hizmet veren kütüphanelerin sahip olduğu PC, yazıcı ve fotokopi makinesi sayısı ile illerin nüfusları arasında kurulan ilişkinin bulgularına yer verilmektedir.

On üç ilde on bin kişilik nüfus başına kütüphanelerde hizmete sunulan PC sayısı ortalama 3,89'dur. Van'da bu oran ortalamanın yaklaşık %25'i kadar düşüktür. Ancak Van ile eşit nüfusa sahip Aydın ilinde bu rakam 6,22'dir. Kütüphanelerde çeşitli hizmetler için kullanılan yazıcı sayısı on bin kişilik nüfus başına ortalama 0,49, fotokopi ortalaması ise 0,16'dır. Tabloda da görüldüğü gibi Van kütüphaneleri teknolojik olanaklar konusunda da ortalamanın oldukça altında yer almaktadır.

Tablo 9: Kütüphanelerdeki PC, yazıcı ve fotokopi makinesi sayıları ile nüfus arasındaki ilişki

İller	(1) PC Sayısı / Nüfus (x10.000)	(2) Yazıcı Sayısı / Nüfus (x10.000)	(3) Fotokopi Makinesi Sayısı / Nüfus (x10.000)
Artvin	6,14	1,23	0,25
Aydın	6,72	0,41	0,14
Balıkesir	1,13	0,31	0,19
Bitlis	2,68	0,50	0,11
Çanakkale	5,09	0,45	0,18
Erzurum	4,86	0,43	0,24
Giresun	6,20	0,62	0,13
İzmir	0,43	0,12	0,04
Muğla	2,69	0,52	0,07
Ordu	2,26	0,63	0,18
Rize	6,29	0,56	0,30
Trabzon	3,21	0,39	0,24
Van	2,99	0,21	0,08
Ortalama	3,89	0,49	0,16

III. Değerlendirme

Türkiye’de halk kütüphaneleri arasında yaşandığı düşünülen farklılıkların ne oranda olduğunu görebilmek için elbette karşılaştırmalı analizlere gerek vardır. Genel olarak bu çalışmada Türkiye’de kütüphane olanakları yönünden il düzeyinde var olduğu düşünülen eşitsizliklerin ortaya çıkarılması ve bu amaçla varsayımın on üç il üzerinde sınanmasına yönelik karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Sonuçta büyük oranda çalışmanın hipotezini doğrulayan bulgulara ulaşılmıştır.

Çalışmada ilk olarak il bazında nüfus ve kütüphane sayısı arasında karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada Van ilinin diğer illerin tümünden daha düşük bir değere sahip olduğu görülmektedir. Bölgesel olarak bakıldığında ise Karadeniz Bölgesindeki iller nüfuslarına oranla diğer bölgelerden daha yüksek bir değere sahiptir. Zira sıralamada ilk üç sırada yer alan iller Artvin, Rize ve Giresun’dur. Bu duruma göçün etki ettiği düşünülebilir. Ancak sonuç göç olgusuna bağlı olarak ortaya çıksaydı benzer değerlerin Bitlis ve Erzurum illerinde de yaşanması gerekirdi.

Kütüphane dermesi konusunda yapılan analizlerde de Van ilinde halk kütüphanelerinin büyük oranda on üç ilin son sıralarında yer aldığı görülmektedir. Zira bulgular, nüfusa oranla kütüphanelerde hizmete sunulan kitap miktarı konusunda Van’ın son sırada yer aldığına, süreli yayın, kitap dışı materyal ve ödünç alınan kitap miktarı konusunda ise diğer birkaç il ile birlikte eşit oranlarda son sıraları paylaştığına işaret etmektedir. Van ile Aydın’ın ilçe halk kütüphaneleri arasında yapılan derme karşılaştırmasında ise Aydın ilinin bir kaç kat daha iyi olduğu saptanmaktadır.

Çalışmanın bir sonraki adımında il bazında kütüphane bütçelerinin nüfus ve kütüphane sayısı üzerindeki ilişkisi değerlendirilmektedir. Van ili, nüfus başına

düşen kütüphane bütçesi sıralamasında yine on üç il arasında son sırada yer alırken, kütüphane başına düşen bütçe sıralamasında ortalamanın üstünde yer almaktadır. Ancak eşitliğin nüfus temelinde yapılan paylaşım olduğu gerçeğinden hareketle nüfus ve bütçe arasında yapılan karşılaştırmada Van kütüphanelerinin yeterli düzeyde bütçe desteği almadığı ortadadır.

On üç ilin kütüphaneleri arasında personelin nüfusa oranı konusunda yapılan karşılaştırmalarda da genellikle Van ilinin sıralamanın sonunda kaldığı görülmektedir. Formasyon sahibi kütüphanecilerin nüfusa oranı konusunda İzmir'den sonra Van'la birlikte toplam beş il daha düşük düzeyli kategori içinde yer almaktadır. Herhangi bir yüksek öğrenim formasyonuna sahip personel sayısı bağlamında son sırada yer alan Van kütüphaneleri, toplam personel sayısı bakımından da İzmir'den sonra listenin en düşük sırasında yer almaktadır.

Benzer şekilde kullanıcı ve üye sayısı ile nüfus arasında yapılan korelasyon da Van'ın İzmir'den sonra en son sırada yer aldığını ortaya koymaktadır.

Kütüphane alanı ve kullanıcı sayısı arasında oluşturulan karşılaştırmada Van ilinde halk kütüphanelerinin ortalamanın olukça üstünde yer aldığını gösterse de kütüphane alanı ve nüfus arasında yapılan karşılaştırma gerçeğin böyle olmadığını ortaya koymaktadır. Alan ve nüfus arasında yapılan karşılaştırma Van kütüphanelerinin on üç il arasında on birinci sırada kaldığını göstermektedir.

Kütüphanelerin sahip olduğu teknolojik olanaklar konusunda ise Van kütüphanelerinin diğer bazı unsurlarda olduğu gibi son sırada yer almadığı, ancak ortalamanın oldukça altında kaldıkları görülmektedir.

Bütün bu göstergelere genel olarak bakıldığında Van'da halk kütüphanelerinin sahip olduğu olanakların ve dolayısıyla sunduğu hizmetlerin, kütüphanesi olan yerleşim yerlerinin nüfuslarına orantılı şekilde planlanmadığı görülmektedir. Halk kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sunduğu olanaklarla varlığını devam ettiren kamu kuruluşlarıdır. Halk kütüphanelerine ilişkin bütün olanaklar her yerleşim birimine eşit oranda pay edilmelidir. Paylaşım sürecinde esas alınması gereken ölçüt yerleşim merkezlerindeki kütüphanelerin sayısı değil, kütüphanelerin hizmet verdiği nüfus olmalıdır. Aksi halde istatistiksel analizlerle açıklanmaya çalışılan bu sorunların uzun yıllar çözümü mümkün olamayacaktır.

IV. Sonuç

Çalışmada Türkiye'nin farklı bölgelerindeki toplam on üç ilin halk kütüphanelerine ilişkin verilerin karşılaştırılması yapılmış ve aralarındaki olanak eşitsizlikleri saptanmaya çalışılmıştır. Karşılaştırmalar halk kütüphaneleri arasında önemli oranda olanak eşitsizliklerinin yaşandığını göstermektedir. Bulgular, çalışmada ele alınan on üç il arasında Van'ın kütüphane olanaklarından en alt düzeyde yararlandığına işaret etmektedir.

Çalışmada saptanan eşitsizliklerin azaltılması ve sorunların giderilmesine yönelik öneriler ise şu şekilde sıralanabilir:

--Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın halk kütüphanesi politikasını yerleşim yerlerinin demografik özelliklerini esas alacak şekilde yenilemesi sağlanmalıdır.

--Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda halk kütüphanelerine yerel düzeyde katkı sağlayacak politikalar geliştirmelidir.

--Halk kütüphanelerinde toplumun bütün bilgi gereksinimini karşılayacak çağdaş normlar ve standartlar oluşturulmalıdır.

--Olanaklar bakımından geri kalmış halk kütüphaneleri diğerleri ile eşit düzeye çıkana kadar pozitif ayrımcılığa tabi tutulmalıdır.

--İl ve ilçelerde yerel yöneticilerin halk kütüphanelerini destekleyici ve özendirici uygulamalar geliştirmesi sağlanmalıdır.

--Aynı zamanda halk kütüphanelerinin çağdaş bir anlayışı içinde hizmet verebilmesi için de sivil toplum kuruluşlarından destek alınmalıdır.

Kaynakça

- Ersoy, O. (1983). Halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 32(1), 1-4.
- Overdue: How to create a modern public library service.* (2003). London: Demos. 20 Ocak 2009 tarihinde www.books.google.com.tr adresinden erişildi.
- McClure, C.R, Bertot, J.C. ve Zweizig, D.L. (1994). *Public Libraries and the Internet: Study results, policy issues, and recommendations.* Washington: National Commission Libraries and Information Science.
- Making cities stronger: Public library contributions to local economic development.* (2007). Urban Libraries Council. 25 Şubat 2009 tarihinde, http://www.urbanlibraries.org/files/making_cities_stronger.pdf adresinden erişildi.
- PULMAN: İleri ağırları hareketlendiren halk kütüphaneleri (public libraries mobilising advanced networks) ilkeler el kitabı.* (2002). Çev. Ed. Selma ASLAN. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, Kültür Bakanlığı.
- Sertoğlu, D. (1960). Temel eğitimde halk kütüphanelerinin yeri ve halk kütüphanelerimiz. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 9(3-4), 89-93.
- The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development.* (2001). München: International Federation of Library Associations and Institutions.
- Uysal, N. (1986). Kütüphanelerin eğitimdeki yeri. *Türk Kütüphaneciliği* 35(3), 37-40.